

# İbrâhim bin Edhem

Tâbiînin meşhur âlimlerinden ve evliyânın büyüklerinden. İsmi, **İbrâhim bin Edhem bin Mansûr** olup, künyesi **Ebû İshâk**'tır. Nesebi **hazret-i Ömer**'e "radıyallahü anh" dayanır. Babası Edhem, Belh şehrinin hükümdârıydı.

714 (H.96)te Belh şehrinde doğdu.

779 (H. 162)da Şam'da vefât etti. Burada büyük türbesi, câmi ve pekçok vakfı vardır.

**Fudayl bin İyâd**'dan feyz aldı. İmrân bin Mûsâ bin Zeyd Râî ve Şeyh Mansûr Selâmî'nin sohbetinde bulunmuş, **Veysel Karânî** hazretlerinin rûhâniyetinden istifâde etmiştir. Bağdat, Şam ve Hicaz'da meşhur oldu. Üç kıtanın âlimlerinin çoğundan ilim öğrendi. **İmâm-ı A'zam**'ın sohbetleriyle olgunlaştı. İmâm-ı A'zam hazretleri onu medh edip; "İbrâhim bin Edhem seyyidimiz ve sevdiğimizizdir." buyurmuştur. Arap lisânını çok fasih konuşurdu. Dinde fakih ve müctehiddi. Çeştiyye yolunun büyükleri arasında yer aldı. Rumlara karşı yapılan cihâdlara katıldı.

Yahya bin Sa'îd el-Ensârî, Sa'îd bin Mezbân, Mukâtil bin Süleymân ve Süfyân-ı Sevrî'den, Sevrî de, İbrâhim bin Edhem'den hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur. Evzâî, Şakîk-i Belhî, İbrâhim bin Beşşâr, kendisinden hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuşlardır. Nesâî, Dâre Kutnî, İmâm-ı Buhârî onun sika (güvenilir) bir râvî olduğunu bildirmişlerdir. Buhârî, Sahîh'inde "Edeb"; Tirmizî "Tahâret" kısmında kendisinden rivâyette bulunmuşlardır.

Tasavvuf yoluna girmesi şöyle olmuştur:

Babası Edhem, Belh şehri pâdişâhıydı. İbrâhim bin Edhem ise, şehzâde olup, köşklere oturur, avlanmayı severdi. Her türlü imkâna sâhip, her istediğini yer, her istediğini giyer, bütün emirleri hemen yapılırdı. Bir yola çıktığı zaman, kırk altın kalkanlı asker önünden, kırk altın gürzlü asker arkasından yürürdü. Bir gece tahtı üzerinde uyumuştur. Bir ses duyup uyandı. Tavan sallanıyordu. Damda biri vardı: "Damdaki kimdir?" diye seslendi. "Tanıdık biriyim, devemi kaybettim de onu arıyorum." dedi. "Hey şaşkın damda deve olur mu?" deyince, damdaki zât; "Ey gâfil! Sen Allahü teâlâyı altın taht ve süslü elbiseler içinde olduğun hâlde arıyorsun! Damda deve aramak bundan daha mı acâyip?" dedi. İbrâhim bin Edhem hazretleri bu sözlerden çok etkilendi. Kalbi, Allahü teâlânın aşkıyla yanmaya başladı. O zamâna kadar bilip bilmediği bütün günâhlarına, hatâ ve

kusûrlarına tövbe etti. Bu hususta başka rivâyetler de vardır.

Her şeyi bırakıp, Allahü teâlânın râzı olduğu yola girdi. Her an Allahü teâlâyâ ibâdet ve tâatte bulunmak için kendisine dünyâ meşgâlelerinden uzak, sâkin bir yer aradı. Nişâbûr civârında dokuz sene kaldı. Sonra Mekke-i mükerremeye doğru yola çıktı. Sahrâda giderken bir zât ile karşılaştı. O zât kendisine İsm-i a'zamı öğretti. Bununla Allahü teâlâyâ duâ etti. Hızır aleyhisselâm ile görüştü. O, kendisine; "Sana, İsm-i a'zam'ı öğreten kimse İlyâs aleyhisselâmdı." dedi ve çok sohbet ettiler. Büyük bir zâtın geldiğini haber alan Mekke-i mükerreme âlimleri onu karşılayıp, iltifâtlarda bulundular. Mekke-i mükerremede kalıp ilim ve ibâdetle meşgûl oldu. Orada da tanındı. O zamânın büyük âlimlerinden Süfyân-ı Sevrî ve Fudayl bin İyâd ile karşılaşıp onların sohbetlerinde ve ilim meclislerinde bulundu. Daha sonra Şam'a gitti ve ömrünün sonuna kadar orada kaldı.

İbrâhim bin Edhem hazretleri helâl lokma yemeye çok dikkat eder ve herkese tavsiye buyururlardı.

İbrâhim bin Edhem, helâl kazanmak için zaman zaman da sırtında odun taşırdı. Yine odun taşıdığı bir günde İmâm-ı Evzâî, sırtındaki odunları görüp niçin bu kadar sıkıntı çektiğini sordu. İbrâhim bin Edhem; "Öyle söyleme, hadîs-i şerîfte; Helâl kazanmak için sıkıntı çekenlere Cennet vâcib olur, buyruldu." cevâbını verdi.

Kendisinden bir zât nasîhat istediğinde buyurdu ki:

Altı şeyi kabul edip yaparsan, hiçbir işin sana zarar vermez. Dünyâda ve âhırette rahat edersin. O altı şey şunlardır:

- 1- Günah yapacağın zaman, Allahü teâlânın sana verdiği rızkı yeme.
- 2- Ona âsî olmak istersen, O'nun mülkünden çık. Mülkünde olup da O'na isyân etmek uygun olur mu?
- 3- O'na isyân etmek istersen, gördüğü yerde günâh yapma. Görmediği yerde yap. O'nun mülkünde olup, verdiği rızkı yiyip, gördüğü yerde günah yapmak uygun değildir.
- 4- Can alıcı melek, rûhunu almaya geldiği zaman tövbe edinceye kadar izin iste. O meleği kovamazsın. Şimdi kudretin var, güç kuvvetin yerindeyken tövbe et. Tövbe edilecek zaman bu zamandır. Zîrâ ölüm meleği ânîden gelir.
- 5- Mezarda Münker ve Nekir ismindeki iki melek, suâl için geldiklerinde, onları kov. Seni imtihân etmesinler. Soran kimse dedi ki: "Buna imkân yoktur."

İbrâhim bin Edhem; “Öyle ise şimdiden onlara cevap hazırla.” buyurdu.

6- Kıyâmet günü Allahü teâlâ; “Günâhı olanlar Cehennem’e gitsin.” diye emredince; “Ben gitmem!” de! Soran kimse; “Bu sözümü dinlemezler!” dedi ve tövbe edip ölünceye kadar tövbesinden vazgeçmedi.

İbrâhim bin Edhem birisiyle arkadaş olmuştu. Bu arkadaşlık bir müddet devâm etti. Zaman geldi ayrılmaları gerekti. Arkadaşı dedi ki: “Uzun zaman arkadaşlık ettik. Bir ayıbımı gördünse söyle de bir daha yapmayayım.” Cevâbında buyurdu ki: “Kardeşim! Sende bir ayıp görmedim. Ben sana dâimâ sevgi gözüyle baktım. Onun için seni hep iyi buldum. Senden gördüklerim hep iyi şeylerdi. Ayıp arıyorsan bana sorma!”

Allahü teâlâ, meâlen; “Ey kullarım, benden isteyiniz, kabul ederim, veririm.” (Mü’min sûresi: 60) buyuruyor.” Hâlbuki istiyoruz vermiyor?” diye İbrâhim bin Edhem’e sorduklarında, cevâben; “Allahü teâlâyı çağırırsınız, O’na itâat etmezsiniz. Kur’ân-ı kerîmi okursunuz, gösterdiği yolda gitmezsiniz. Cenâb-ı Hakk’ın nîmetlerinden faydalanırsınız, O’na şükretmezsiniz. Cennet’in ibâdet edenler için olduğunu bilirsiniz, hazırlıkta bulunmazsınız. Cehennem’i âsîler için yarattığını bilirsiniz, ondan sakınmazsınız. Babalarınızın, dedelerinizin ne olduklarını görür, ibret almazsınız. Ayıbınıza bakmayıp başkalarının ayıplarını araştırırsınız. Böyle olan kimseler, üzerlerine taş yağmadığına, yere batmadıklarına, gökten ateş yağmadığına şükretsiner. Daha ne isterler? Duâlarının netîcesi, yalnız bu olursa yetmez mi?” buyurdu.

İbrâhim Edhem, hükümdârlığı bıraktıktan sonra, bir gün deniz kenarında oturmuş yama yamıyordu. Memleketin vâlisi yanındakilerle birlikte oradan geçerken, İbrâhim Edhem hazretlerinin başında durdu. Vâli onu seyrederken şöyle düşündü: “Bak şu dünün hükümdârına! Böyle yapmakla eline ne geçti?” İbrâhim Edhem, vâlinin aklından geçenleri anlamıştı. Kaldırıp iğnesini denize fırlattı. Sonra; “Balıklar iğnemi getirin!” dedi. Bir balık, ağzında İbrâhim Edhem’in denize attığı iğneyi getirdi. İbrâhim Edhem iğneyi balığın ağzından alıp sonra vâliye döndü: “Elime bu iğne geçti.” buyurdu. Yâni; “Ben Allahü teâlâdan gayrı olanları bırakıp bütün varlığımla O’na döndüğüm için, bu balıkları bana hizmetçi etti ve bana bu kerâmeti verdi.” Kerâmetleriyle ve insanlara nasîhatleriyle meşhûr olan ve sevgisi gönüllerde yaşayan İbrâhim bin Edhem hazretleri buyurdu ki: “Öbür dünyâda terâzide en ağır amel, burada bedene en zor gelenidir.”

“İşittiğime göre, kıyâmet günü insan, daha çok utansın, diye tanıdıklarının yanında hesâba çekilir.”

“İlmi, amel için öğreniniz. Çokları bunda yanıldı. İlimleri dağlar gibi büyüdü, amelleri ise zerre gibi küçüldü.”

Her zaman şöyle duâ ederdi: “Yâ Rabbî! Beni günâh alçaklığından kurtar. Sana tâat (ibâdet) lezzetine ulaştır.”

**Kaynak:** Yeni Rehber Ansiklopedisi, İstanbul 1993, Cilt 9 s. 307-309

## Şâkik-i Belhî

Evliyânın ve Tebe-i tâbiînin büyüklerinden. Künyesi **Ebû Ali** olup, babasının ismi **İbrâhim**'dir. **İbrâhim Edhem**'in “rahmetullahi aleyh” talebesi, Hâtim-i Esâm'ın “rahmetullahi aleyh” hocasıdır. Dünyâyâ gönül bağlamayıp, haramlardan ve şüphelilerden şiddetle kaçardı. Şüpheli korkusuyla mübâhların çoğuna yaklaştı. Ticâretle uğraşırđı.

790 (H.174) senesinde vefât etti.

Hazret-i Şakîk'in tövbe etmesine Türkistan'daki bir putperest sebep oldu. Ticâret için Türkistan'a gittiği sırada samîmî bir tövbeyle âhirete yöneldi. Allahü teâlâyâ olan tevekkülü son derece fazlalaştı. Hac vazifesini yerine getirmek için giderken Bistam'a uğradı. O sırada henüz çocuk olan **Bâyezîd-i Bistâmî**'yi görüp, Onun büyük bir zât olacağını müjdeledi.

Şakîk-i Belhî hac yolculuğu sırasında Bağdat'a uğradı. Abbâsî Halîfesi **Hârun Reşîd** onu dâvet etti. Yanına gidince; “**Zâhid olan Şakîk sen misin?**” dedi. “**Şakîk, benim, ama zâhid değilim!**” cevâbını verdi. Hârun Reşîd, bana nasîhat ver dedi. Şöyle buyurdu:

“İyi dinle! Allahü teâlâ seni hazret-i Sıddîk'ın (hazret-i Ebû Bekr'in) makâmına oturttu, senden sıdk isteyecek. Fârûk'un (hazret-i Ömer'in) yerine oturttu, ondan istediği gibi senden de hakla bâtıllı ayırmanı soracak. Zinnûreyn'in (hazret-i Osman) yerine oturttu; onda olduğu gibi, sende de hayâ ve kerem arayacak. Murtezâ'nın (hazret-i Ali'nin) yerine oturttu, ondaki gibi sana da ilim ve adâletten soracak.”

Hârun Reşîd; “Biraz daha söyle!” dedi. Buyurdu ki:

“Allahü teâlânın, Cehennemi vardır. Seni kapıcı yaptı ve sana üç şey verdi: Mal, kılıç ve kamçı. Allahü teâlâ buyurdu ki, insanları bu üç şeyle Cehennemden uzaklaştır. Bir muhtaç gelirse, ondan malı esirgeme. Allah’ın emrini dinlemeyeni bu kamçı ile yola getir. Adam öldüreni bu kılıçla kısas yap. Bunları yapmazsan, Cehennem’e gidenlerin öncüsü sen olursun.”

Hârûn Reşîd, biraz daha nasîhat et deyince:

“Sen pınarsın, vâlilerin de akarsular. Pınar berrak olursa, derelerin bulanıklığı zarar vermez. Pınar bulanık olursa, derelerin berrak olması beklenemez.” Biraz daha söyle deyince: “Çölde susayıp, ölüm derecesine gelsen ve o anda su bulsan, kaçta satın alırsın?” “Kaçta verirse alırım.” dedi. “Mülkünün yarısına satarsa, alır mısın?” buyurdu. “Alırım!” dedi. “İçtiğin o su, mesânen çıkarırsa ve ölümünden korksan, o anda birisi sana, seni iyileştiririm, ama mülkünün diğer yarısını alırım, dese, ne yaparsın?” buyurdu. “Veririm.” dedi. “O halde, değeri bir yudum su olan bir mülke niçin gönül veriyorsun?” buyurdu.

Hârûn Reşîd ağladı, izzet ve ikram ile onu yolcu etti.

Şakîk-i Belhî hac için Mekke’ye varınca insanlar etrafını sarıp sohbetini ve çok ibretli nasîhatlarını dinlediler. Orada İbrâhim Edhem hazretleriyle karşılaştı. İbrâhim Edhem, onun üstün hâllerini görerek kucaklayıp öptü ve “İyi bir rehbersin.” dedi.

İbrâhim Edhem hazretlerinin sohbetlerine devâm etmeye başladı. Ondan feyz alarak olgunlaştı. Zamânının en meşhur âlimlerinden ve evliyâsından oldu. Her ilimde kemâl dereceye yükseldi. Tasavvuf ilminde çok yükselip, insanlara doğru yolu gösterdi ve kıymetli âlimler yetiştirdi. Talebelerinin en meşhuru **Hâtim-i Esam**’dır.

Zühd ve ibâdeti kuvvetli olup, ömrü tevekkülle geçmiştir. Hâlleri üstün ve nasîhatları çok kıymetlidir.

Buyurdu ki:

“Musîbete sabretmeyip feryâd eden, eline silâh almış, Allahü teâlâ ile harp ediyor (isyân ediyor) demektir.”

“Tâatin aslı, korku, ümit ve muhabbettir. Korkunun alâmeti, haramları terk etmek; ümidin alâmeti devamlı tâat etmek; muhabbetin alâmeti de, her an şevk ve inâbet (tövbe edip, Allahü teâlâyâ bağlanmak) üzere olmaktır.”

“Ölüme hazır olmalıdır. Çünkü gelince, geri gitmez.”

“Birisine birşey vermeyi, sana birşey vermesinden çok seviyorsan dünyâyı değil, Âhireti seviyorsun demektir.”

“İnsanı tanımak istersen, Rabbinin sözüne mi, yoksa insanların verdiği söze mi daha çok güvendiğine dikkat et.”

Talebesi Hâtim-i Esam, kendisinden vasiyet istedi:

“Umûmî vasiyet istiyorsan, dilini koru! Sevâbını terâzinde görmediğin sözü söyleme! Husûsî vasiyet istiyorsan, dikkat et! Seni Cehennem’de yakacak sözü söyleme!” buyurdu.

“Esas Zâhid, zühdünü işiyle gösterendir. Yalancı zâhid de, zühdü dilinde olandır.”

“Bir memlekette âlimler tamahkâr ve dünyâ malı toplamağa hevesli olursa, bilmiyorum, câhillerin uyacağı kimse kalır mı? Bir sürünün çobanı kurt olursa, koyunları kim koruyacak?”

Yine buyurdu ki: “Binden fazla üstâda talebelik yaptım. Kırk deve yükü kitap okudum. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmayı dört şeyde gördüm. Bunlar; rızk için emin olup, rızıktan endişe etmemek; her işte ihlâslı olmak; şeytanın düşman olduğunu bilip ona uymamak (emirleri yapıp, haramlardan sakınmak); ölümü yakın bilip, hazırlıklı olmak.”

“Akıllı, zekî, derviş, zengin ve cimrinin kimlere denildiğini yedi yüz tâne âlimden sordum. Hepsi de birbirine yakın cevaplar verip şöyle dediler: Dünyâyı sevmeyen akıllıdır. Dünyânın aldatıcı ve yalancı zevklerine aldanmayan, zekîdir. Allahü teâlânın takdir ettiğine râzı olup kanâat eden, zengindir. Dünyâya âit arzusu bulunmayan, Allahü teâlânın rızâsını isteyen kimse, dervîştir. Allahü teâlânın verdiği nîmetlerden, mahlûkuna faydalı olanları vermekten kaçınan, cimridir.”

Bir kimsenin yanında mübârek bir zâtın iyilik ve güzel hâlleri anlatılır da, o kimse bundan zevk duymaz ve o mübârek zâta karşı kalbinde muhabbet hâsıl olmazsa, bilsin ki, kendisi kötü kimsedir.”

**Kaynak:** Yeni Rehber Ansiklopedisi İstanbul 1993, Cilt 18 s. 220-221

---

# Ramazan ve Sahibini Tanımak – 27.05.2019

Kul olmakla övünürüm güzeller güzeli şâha  
0 güzele boyun eğmek değer cihân şahlığına.

**Avnî**